

Opis przypadku
Case report

Anna Katarzyna Koziczak

Niewłaściwe pobranie materiału porównawczego przyczyną pomyłki w ekspertyzie pismoznawczej

Improper reference material collection as a cause of mistake in handwriting expert opinion

Instytut Prawa i Ekonomii, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz, Polska
Institute of Law and Economy, Kazimierz Wielki University, Bydgoszcz, Poland

Streszczenie

Choć zasady uzyskiwania materiału porównawczego do ekspertyzy pismoznawczej zostały opisane w literaturze i od lat pozostają niezmiennie, organy procesowe często ich nie stosują. Sami biegli także nie przywiązują należytej wagi do jakości i ilości materiału porównawczego, zadowolając się materiałem odbiegającym od zalecanego. Opisywany przypadek pokazuje, że takie podejście może prowadzić do błędów i że reguły uzyskiwania materiału porównawczego powinny być przestrzegane nie tylko w szczególnie trudnych przypadkach, lecz także w sprawach pozornie nieskomplikowanych.

Słowa kluczowe: ekspertyza pisma, opinia biegłego, badanie pisma ręcznego, materiał porównawczy.

Abstract

Despite the fact that the rules for obtaining reference material for handwriting expert opinion are specified in the literature and remain unchanged for years, the judicial authorities often do not use them. The experts themselves also do not attach due importance to the quality and quantity of reference material and remain contented with material diverging from the recommended one. The described case demonstrates that such an approach can lead to mistakes and the rules for collecting reference material should be observed not only in complicated cases but also in seemingly uncomplicated ones.

Key words: handwriting expertise, expert opinion, handwriting identification, standards of comparison.

Wstęp

Jednym z czynników zasadniczo wpływających na poprawność ekspertyzy pismoznawczej jest ilość i jakość dostarczonego biegłemu do badań materiału porównawczego. Obserwacja praktyki prowadzi jednak do wniosku, że organy procesowe często

Introduction

One of the factors that fundamentally affect the correctness of the handwriting expert opinion is the quantity and quality of the reference material provided to the expert. However, the observation of the practice leads to the conclusion that judicial

przywiązują zbyt małą wagę do reguł jego kompletowania. Choć reguły te zostały opisane w literaturze (zob. np. [1–7]) i od lat nie podlegają istotnym zmianom, materiał spełniający wszystkie wymogi co do formy, ilości i jakości – a więc taki, który daje biegłemu pełen komfort badawczy – jest raczej wyjątkiem, a nie standardem. Taki stan rzeczy wynika m.in. z nieposiadania przez decydentów procesowych odpowiedniej wiedzy z zakresu kryminalistyki [8], pośpiechu spowodowanego koniecznością dotrzymania terminów procesowych (poszukiwanie bezwplywowych próbek pisma bywa bardziej czasochłonne niż uzyskanie próbek kreślonych na polecenie) lub po prostu z niedostatecznej staranności.

Choć przeciętny, standardowo dostarczany do ekspertyzy materiał porównawczy zazwyczaj pod wieloma względami odbiega od modelowego, biegli zwykle decydują się na wystąpienie z wnioskiem o jego uzupełnienie dopiero w razie stwierdzenia, że materiał kwestionowany należy do wyjątkowo „trudnych” (np. jest silnie zniekształcony wskutek maskowania, więc jego zbadanie wymaga dysponowania ponadprzeciętnym materiałem porównawczym) albo gdy wady materiału porównawczego uniemożliwiają przeprowadzenie zleconych badań. Jeśli natomiast niedostatki materiału porównawczego nie wydają się szczególnie poważne, wielu biegłych uznaje, że zdoła przeprowadzić badania na takim materiale porównawczym, jaki został im dostarczony, i nie podejmuje starań o jego uzupełnienie.

Takie podejście jest w pewnym stopniu zrozumiałe. Biegły regularnie domagający się od organu procesowego uzupełnienia materiału porównawczego może być uznany za kogoś, z kim nie warto współpracować (skoro inni radzą sobie z wydawaniem opinii bez stawiania próbkom porównawczym tak wysokich wymagań). Z drugiej strony, nawet w przypadkach, gdy materiał porównawczy został pobrany z naruszeniem reguł, wydanie poprawnej opinii, zakończonej kategorycznymi wnioskami, jest niekiedy możliwe. Część ekspertyz dotyczy bowiem przypadków na tyle prostych, że odwoływanie się do wiadomości specjalnych biegłego ma na celu nie tyle rozstrzygnięcie rzeczywistych wątpliwości, ile zadośćuczynienie procedurze; tego rodzaju kazusy „wybaczą” nawet wyraźne uchybienia w zakresie ilości lub jakości materiału porównawczego.

Problem jednak w tym, że nie zawsze odróżnienie przypadków „trudnych”, wymagających dyspo-

authorities often pay too little attention to the rules of its collection. Although these rules are specified in the literature (see e.g. [1–7]) and have not been subject to significant changes for years, the material fulfilling all requirements regarding the form, quantity and quality, i.e. the material that gives the expert full examination comfort, forms an exception rather than a standard. This state of affairs results, among others, from the lack of appropriate forensic knowledge [8] demonstrated by judicial decision-makers, haste caused by the need to meet the dates of proceedings (searching for collected writing specimens can be more time-consuming than obtaining the specimens drawn at the request) or simply from acting without due diligence.

Although the average standard reference material provided for the expert opinion usually differs in many respects from the model, the experts usually decide to request its supplementation only if it is found that the questionable material is extremely “difficult” (e.g. it is heavily distorted by masking, so its examination requires to have a reference material of a more than average quality) or if the defects of the reference material make it impossible to perform the ordered examination. If, on the other hand, the shortcomings of the reference material do not seem particularly serious, many experts consider that they will be able to perform the examinations of the reference material provided to them and do not seek to supplement it.

This approach is understandable to a certain extent. An expert who regularly requests a judicial authority to supplement the reference material can be considered to be someone with whom it is not worth to cooperate (since others can manage to give opinions without making such high demands on reference specimens). On the other hand, even in cases where reference material was taken in violation of the rules, it is sometimes possible to give a correct opinion with categorical conclusions. Some expert opinions are related to so simple cases that referring to the expert’s special knowledge is not so much about resolving real doubts as about compensating for the procedure. Such cases “forgive” even the clear shortcomings in the scope of quantity or quality of the reference material.

However, the problem is that not always distinguishing between “difficult” cases which require very good quality and quantity of reference material, and

nowania bardzo dobrym jakościowo i ilościowo materiałem porównawczym, od przypadków „łatwych”, w których ekspertyza mogłaby się opierać na materiale przeciętnym lub mniej niż przeciętnym, jest takie proste, jak można by sądzić [9]. Świadczy o tym poniższy kazus, dotyczący anonimowego listu zawierającego groźby karalne.

Opis przypadku

Kwestionowany list został nakreślony piśmem na wzór druku i był stosunkowo długi (1,5 strony papieru formatu A5). Występujące w nim liczne oznaki nienaturalności (litera złożone z krótkich, niepowiązanych ze sobą odcinków, prostokąty zamiast owali itp.) świadczyły o tym, że piśmo nie odzwierciedla nawyków pisarskich wykonawcy, lecz jest maskowane. Jako materiał porównawczy do badań dostarczono próbki piśma kilku osób nakreślone na polecenie. Próbki te również były obszerne: w każdym przypadku obejmowały pełny tekst anonimowego listu, kilkakrotnie powtórzony, a ponadto zapisy o treści niezwiązanej z listem. Mimo braku jakichkolwiek próbek bezwplywowych biegły uznał więc, że dostarczony materiał porównawczy daje podstawę do przeprowadzenia zleconej ekspertyzy.

Badania zostały przeprowadzone klasyczną metodą graficzno-porównawczą i obejmowały cechy wyróżnione w „Katalogu graficznych cech piśma ręcznego”, opracowanym w ramach Jesiennej Szkoły Empirycznych Badań Piśma, pod patronatem IES [10].

Jak ustalono, próbki pobrane od jednej z osób wytypowanych jako potencjalni wykonawcy zawierają charakterystyczne cechy wspólne z kwestionowanym listem. Zgodność obejmowała nie tylko liczne cechy graficzne, lecz także specyficzne cechy językowe.

Do wspólnych cech graficznych należały m.in. identyczna topografia, w tym specyficzny układ pierwszych dwóch wierszy (wcięcie akapitowe nie w pierwszym, lecz w drugim wierszu tekstu – ryc. 1), oraz oryginalne detale budowy wielu liter (ryc. 2).

Z kolei do wspólnych cech językowych należały bardzo nietypowe błędy w pisowni wyrazów, np. „URZEDAC” zamiast „URZĘDACH”, „DIETI” zamiast „DZIECI”, „KIOŚ” zamiast „KTOS”, „FWOJE” zamiast „TWOJE”, „FYM” zamiast „TYM” (ryc. 3).

Specyfika dostarczonego materiału porównawczego sprawiła, że objęcie badaniami porównawczymi niektórych cech było niemożliwe. W zakresie

„easy” cases where expert opinion could be based on material of average or less than average quality, is as simple as one might think [9]. This is evidenced by the following case concerning an anonymous letter including unlawful threats.

Case description

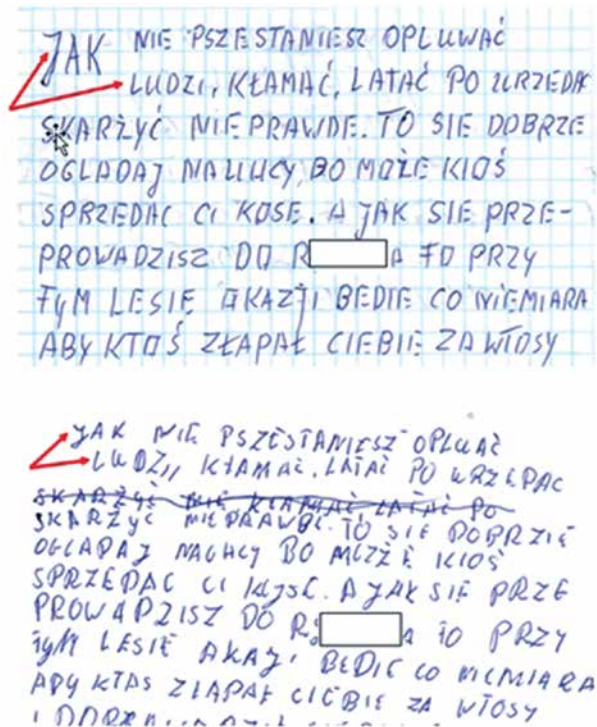
The questioned letter was written in a print type manner and was relatively long (1.5 pages of A5 paper). There were numerous signs of artificiality (letters consisting of short and unconnected sections, rectangles instead of ovals, etc.) which demonstrated that the letter does not reflect the writer's writing habits but it is masked. The handwriting specimens of several people prepared at the request were provided as a reference material for the examination. These specimens were also extensive: in each case, they included the full text of an anonymous letter repeated several times and also excerpts with content not related to the letter. Despite the absence of any collected writing specimens, the expert therefore concluded that the provided reference material forms the basis for conducting the ordered expert opinion.

The examinations were carried out with the classical graphic and comparative method and involved the features distinguished in the “Catalogue of handwriting graphic features” developed as part of the Autumn School of Empirical Writing Examination, under the auspices of IES [10].

It was determined that the specimens collected from one of the persons selected as potential performers contain characteristic features that are in common with the questioned letter. The conformity included not only numerous graphic features but also specific language features.

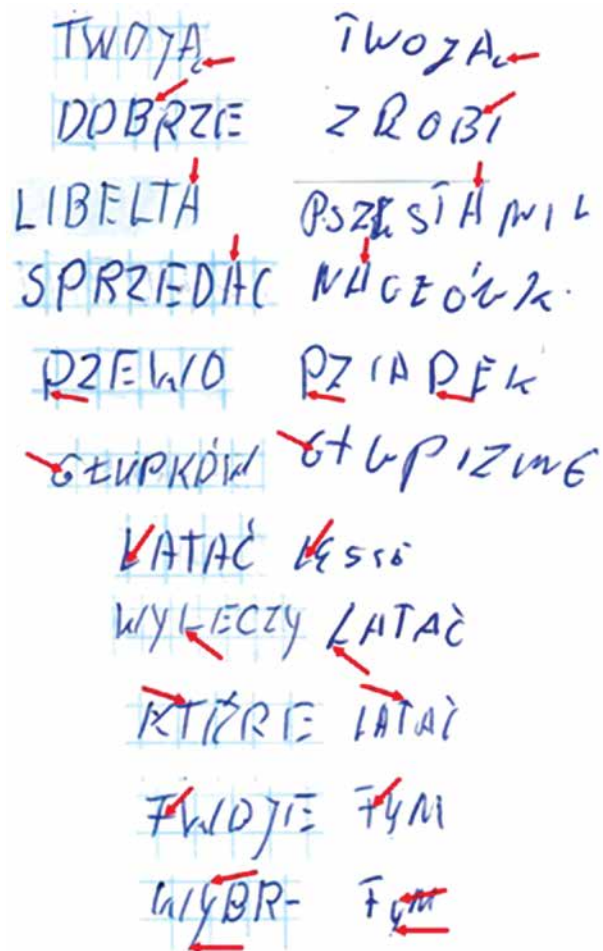
The common graphic features involved identical topography, including the specific arrangement of the first two lines (the paragraph indentation not in the first but in the second line of the text – Fig. 1) and original details of the structure of many letters (Fig. 2).

The common linguistic features, on the other hand, included very unusual spelling mistakes – e.g. “URZEDAC” instead of “URZĘDACH”, “DIETI” instead of “DZIECI”, “KIOŚ” instead of “KTOS”, “FWOJE” instead of “TWOJE”, “FYM” instead of “TYM” (Fig. 3).

Ryc. 1. Nietypowe umiejscowienie wcięcia akapitowego w kwestionowanym liście anonimowym (u góry) i w próbce porównawczej nakreślonej przez podejrzanego na polecenie (u dołu)

Fig. 1. Atypical location of the paragraph indentation in the questioned anonymous letter (at the top) and in the reference specimen wrote by the suspect at the request (at the bottom)

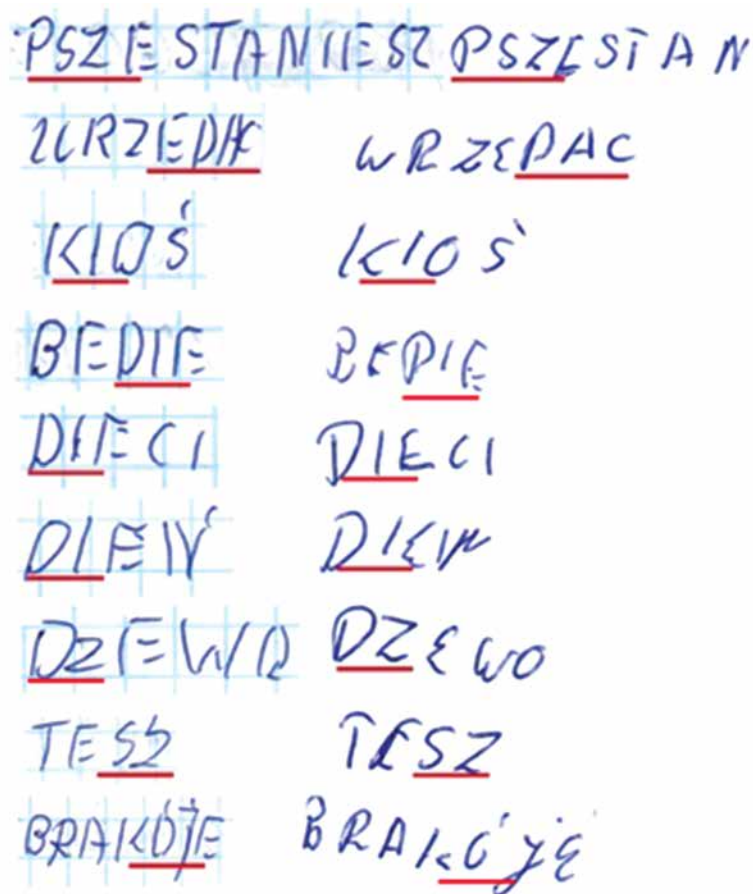

Ryc. 2. Analogiczne detale budowy liter w kwestionowanym liście anonimowym (z lewej) i materiale porównawczym (z prawej)

Fig. 2. Analogous details of letter structure in the questioned anonymous letter (left) and in the reference material (right)

grafizmu do cech takich należał np. układ wyrazów i wierszy względem liniatury, ponieważ próbki porównawcze, wbrew zaleceniom, nie zostały pobrane na takim samym papierze, na jakim został sporządzony materiał kwestionowany (anonim napisano na papierze w kratkę, a próbki porównawcze – na papierze gładkim). Nie było także podstaw do przeprowadzenia analizy innych cech językowo-treściowych [10] niż wspomniane wyżej cechy poziomu poprawnościowego. Choć tego rodzaju analiza może stanowić istotne uzupełnienie badań grafizmu [11, 12], w tym przypadku materiał porównawczy, sprządzający się do odtworzenia treści anonimowego listu i pozbawiony próbek o charakterze bezwply-

The specificity of the provided reference material made it impossible to examine certain features with the application of comparative method. In terms of letter shape, such features included, for example, word and line arrangement in relation to the ruling because, contrary to the recommendations, the reference specimens were not collected in the same paper as the questioned material (the anonymous letter was written on a graph paper and the reference specimens on a plain paper). There was also no basis for the analysis of other linguistic and content-related features [10] than the aforementioned correctness level features. Although this type of analysis can significantly supplement letter shape examination [11, 12].

Ryc. 3. Analogiczne, często nietypowe błędy ortograficzne w kwestionowanym liście anonimowym (z lewej) i materiale porównawczym (z prawej)

Fig. 3. Analogous and often atypical spelling mistakes in the questioned anonymous letter (left) and in the reference material (right)

wowym, nie pozwalał na zbadanie lingwistycznych umiejętności i nawyków probantów.

W badanych próbkach stwierdzono pewne różnice, przede wszystkim w zakresie stopnia staranności i czytelności próbek, układu liter względem siebie i ogólnego uporządkowania pisma oraz w zakresie konstrukcji części liter. Biegły uznał jednak, że wspomniane różnice są wynikiem maskowania materiału kwestionowanego. Maskowanie polega najczęściej na zmianie tzw. efektu obrazkowego pisma i w związku z tym obejmuje najbardziej rzucające się w oczy cechy graficzne [2, 6, 13]. W omawianym przypadku zgodność dotyczyła przede wszystkim tzw. cech drugorzędnych, trudno zauważalnych, jak np. kształt znaków diakrytycznych w literze „A”, kształt półowali w literze „B”, sposób kreślenia litery „L” (w dwóch identycznych odmianach). Jak podkreśla się w literaturze [14], takie z pozoru mało istotne cechy, po-

In this case the reference material, which was boiled down to the reproduction of the content of an anonymous letter and deprived of collected writing specimens, did not allow for the examination of linguistic skills and habits of the proband.

Some differences were found in the examined samples, mainly in the scope of neatness and legibility of the specimens, the arrangement of letters in relation to each other and the general arrangement of the writing and in the construction of parts of the letters. However, the expert decided that these differences are the result of masking the questionable material. The masking most often relies on changing the so-called pictorial effect of the writing and therefore it includes the most striking graphic features [2, 6, 13]. In this case, the compliance concerned mainly the so-called secondary features, hardly noticeable, such as the shape of diacritics in the letter “A”, the shape

dobnie jak topografia, zwykle umykają uwadze osób umyślnie modyfikujących swoje pismo, a zatem to właśnie na nich powinien skoncentrować się biegły w trakcie badań porównawczych. Ponieważ dodatkowo błędy w pisowni wyrazów były tak charakterystyczne, że ich przypadkową zgodność należało wykluczyć, występujące w badanych próbkach cechy wspólne przesądziły o zakończeniu badań wnioskiem o pochodzeniu listu i wspomnianego materiału porównawczego od tej samej osoby.

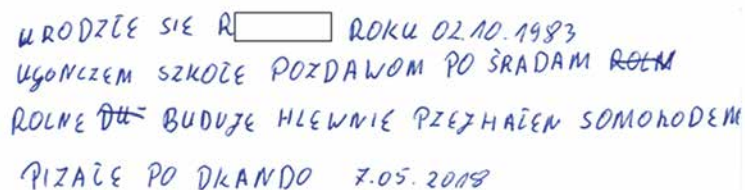
Oskarżony o popełnienie przestępstwa wykonawca próbek porównawczych nie przyznał się do napisania listu, wyjaśniając, że funkcjonariusz Policji pobierający od niego materiał porównawczy nie poddyktował mu tekstu, lecz pokazał kwestionowany anonim i polecił go przepisać. Wysoki stopień zgodności próbek porównawczych z kwestionowanym listem oskarżony wytłumaczył swymi wyjątkowymi zdolnościami naśladowczymi. Wyjaśnienie to wydawało się pozbawione logiki, ponieważ nawet gdyby oskarżony rzeczywiście dysponował ponadprzeciętnymi zdolnościami naśladowczymi, to ich wykorzystanie do precyzyjnego naśladowania kwestionowanego listu było w oczywisty sposób sprzeczne z jego interesem. W celu rozwiania wątpliwości sąd postanowił jednak przeprowadzić kolejną ekspertyzę, zlecając pobranie nowych próbek porównawczych biegłemu.

W trakcie pobierania nowego materiału porównawczego okazało się, że oskarżony praktycznie nie potrafi napisać pod dyktando nawet kilku słów. Tekst pisany przez niego ze słuchu zawierał tyle rażących błędów, że był niemal niezrozumiały (ryc. 4). Jednocześnie oskarżony zaskakująco dobrze radził sobie z przepisywaniem tekstu, który miał przed oczami, niezależnie od stopnia skomplikowania jego treści oraz długości, a także bez względu na to, czy wzór był

of half ovals in the letter “B”, the manner the letter “L” was wrote (in two identical varieties). As it is emphasised in the literature [14], such seemingly insignificant features, like topography, usually escape the notice of people deliberately modifying their writing and therefore they should form the subject of the expert’s comparative examination focus. Moreover, since the spelling mistakes were so characteristic that their accidental match had to be ruled out, the common features in the examined specimens determined the completion of the examination with a conclusion that the letter and the said reference material came from the same person.

The performer of reference specimens accused of committing an offence did not admit writing the letter, explaining that the police officer collecting reference material from him did not dictate the text to him but showed the disputed anonymous letter and ordered him to rewrite it. The defendant explained the high degree of conformity of the reference specimens with the questioned letter highlighting his exceptional imitative abilities. This explanation seemed illogical because even if the defendant actually had above-average imitative abilities, it was clearly against his interest to use them to precisely imitate the questioned letter. However, for the avoidance of doubts, the court decided to carry out another expert opinion, ordering the expert to collect new specimens.

During the collection of the new reference material, it turned out that the defendant is practically unable to write even a few words as dictated. The text he wrote from listening included so many manifest mistakes that it was almost incomprehensible (Fig. 4). At the same time, the defendant was surprisingly good at rewriting the text he had before his eyes, regardless of the complexity of its content and length

URODZIŁE SIĘ R [ ] ROKU 02.10.1983
UKOŃCZYŁEM SZKOŁĘ PODSTAWOWĄ. POSIADAM GOSPODARSTWO ROLNE,
BUDUJĘ CHLEWNIĘ. DZISIAJ PRZYJECHAŁEM SAMOCHODEM.
PISAŁEM POD DYKTANDO 7.05.2018

Ryc. 4. Tekst napisany przez oskarżonego pod dyktando. Dyktowany tekst brzmiał: „Urodziłem się w R... [tu proszę podać datę urodzenia]. Ukończyłem szkołę podstawową. Posiadam gospodarstwo rolne, buduję chlewnię. Dzisiaj przyjechałem samochodem. Pisałem pod dyktando”

Fig. 4. Text written by the defendant under dictation. The dictated text was: “I was born in R ... [enter your date of birth]. I graduated from the primary school. I own a farm, I’m building a piggery. I came by car today. I wrote under dictation”

wydrukowany czy napisany odręcznie. We wszystkich przypadkach odwzorowanie było niezwykle dokładne i obejmowało tak nietypowe cechy, jak topografia, interpunkcja i ortografia: wyrazy bezbłędnie zapisane w tekście wzorcowym były równie bezbłędnie przepisywane i przeciwnie – odwzorowania wyrazów celowo w tekście wzorcowym zapisanych błędnie zawierały te same błędy (ryc. 5–8).

Z obserwacji poczynionych w trakcie pobierania dodatkowego materiału porównawczego i wstępnych badań tego materiału wynikało zatem, że choć oskar-

KAZDEJ OSOBY (ZARÓWNO SPRAWCY, ORNARY
JAK I SWIADKA) BADANIE W SPRAWIE
KRYMINALNEJ JEST SILNYM PRZEŻYCIEM
EMOCJONALNYM Z PROCEMI EMOCJONALNYMI
CZŁOWIEKA. ZWIĄZANE SĄ RÓŻNE ZMIANY
ZACHODZĄCE W JEGO ORGANIZMIE W FUNKCJO-
NOWANIU STERERY CIELESNEJ.

Przeписаłem z książki 7.05.2018

Ryc. 5. Tekst przepisany przez oskarżonego z książki. Choć jest stosunkowo trudny, został napisany prawie bezbłędnie, w przeciwieństwie do krótkiej adnotacji „Przeписаłem z książki”, dopisanej przez oskarżonego ze słuchu

Fig. 5. Text copied by the defendant from the book. Although it is relatively difficult, it was written almost without mistakes in contrast to the short annotation “I copied it from the book” that was added by the defendant from listening

NIE LATAJ PO URZĘDAC.
MOŻE KTOŚ SPRZEDAĆ CI KOSE.
SWIADKAMI BENDA TWOJE DIECI.
TO DLA SASIADÓW NAJPIĘKNIEJSZY DIEŃ W ŻYCIU.

NIE LATAJ PO URZĘDAC.
MOŻE KTOŚ SPRZEDAĆ CI KOSE.
SWIADKAMI BENDA TWOJE DIECI.
TO DLA SASIADÓW NAJPIĘKNIEJSZY
DIEŃ W ŻYCIU.

and regardless of whether the model was printed or handwritten. In all cases, the reproduction was extremely accurate and included such unusual features as topography, punctuation and spelling: the words were equally flawlessly transcribed in the model text as well as copied. The reproductions of the words that were deliberately misspelled in the model text included the same mistakes (Figs. 5–8).

The observations made in the course of collecting additional reference material and performing preliminary examination of this material showed that,

JAK SIĘ PRZEPROWADZISZ TO PONIESIESZ KARĘ.
PRZY TYM LESIE MIESZKAJĄ TWOJE DZIECI.
UWAŻAJ BO KTOŚ MOŻE ZŁAPAĆ CIĘ ZA WŁOSY.
TO DRZEWO POSADZIŁ TWÓJ DZIADEK.
NOWE LEKARSTWO SKUTECZNIE GO WYLECZYŁO.

JAK SIĘ PRZEPROWADZISZ TO
PONIESIESZ KARĘ.
PRZY TYM LESIE MIESZKAJĄ TWOJE
DZIECI. UWAŻAJ BO KTOŚ MOŻE ZŁAPAĆ
CIĘ ZA WŁOSY. TO DRZEWO POSADZIŁ
TWÓJ DZIADEK. NOWE LEKARSTWO
SKUTECZNIE GO WYLECZYŁO. TO NAJPIĘKNIEJSZY

Ryc. 6. Tekst przepisany przez oskarżonego z wydruku przedstawionego wyżej, napisany bezbłędnie, tak jak wzorec

Fig. 6. Text copied by the defendant from the printout presented above. It was written without mistakes, just like the model

Ryc. 7. Tekst przepisany przez oskarżonego z wydruku przedstawionego wyżej, napisany częściowo z błędami, częściowo bezbłędnie – tak jak wzorec

Fig. 7. Text copied by the defendant from the printout presented above. It was written partly with mistakes and partly without mistakes, just like the model

JAK NIE PRZESTANIESZ OPLUWAĆ LUDZI, KLAMAĆ,
LATAĆ PO URZĘDACH, SKARŻYĆ NIEPRAWDĘ TO SIĘ
DOBRZE OGLĄDAJ NA ULICY BO MOŻE KTOŚ SPRZEDAĆ
CI KOŚCIE. A JAK SIĘ PRZEPROWADZISZ DO TO
PRZY TYM LESIE OKAZJI BĘDZIE CO NIEMIARA ABY
KTOŚ ZŁAPAŁ CIEBIE ZA WŁOSY I DOPROWADZIŁ
CIEBIE POD TO DRZEWO KTÓRE WYBRAŁ TWÓJ
DZIADEK ABY SIĘ POWIESIĆ. A JAK ŚWIADKAMI BĘDĄ
TWOJE DZIECI TO Z NIMI ZROBI TO SAMO. A
NAGŁÓWKI W GAZECIE BĘDĄ PIĘKNE „POWIESIŁA
SWOJE DZIECI I SIEBIE NA DRZEWIE KTÓRE WYBRAŁ
SOBIE DZIADEK”. JAK SIĘ TWÓJ DZIADEK POWIESIŁ TO
DLA SĄSIADÓW BYŁ NAJPIĘKNIEJSZY DZIEŃ W ŻYCIU.
DRZEWO SKUTECZNIE WYLECZYŁO JEGO GLUPIZNĘ I
TWOJĄ TEŻ WYLECZY. ZAPEWNIAM CIEBIE ŻE
GLUPKÓW NIE BRAKUJE I ZROBIĄ TO ZA PARĘ
ZŁOTYCH. A ZA TO CO ZROBIŁAŚ TO KARĘ I TAK
PONIESIESZ. 'SALWE REGINA'.

JAK NIE PRZESTANIESZ OPLUWAĆ LUDZI, KLAMAĆ,
LATAĆ PO URZĘDACH, SKARŻYĆ NIEPRAWDĘ TO SIĘ
DOBRZE OGLĄDAJ NA ULICY BO MOŻE KTOŚ SPRZEDAĆ
CI KOŚCIE. A JAK SIĘ PRZEPROWADZISZ DO TO
PRZY TYM LESIE OKAZJI BĘDZIE CO NIEMIARA ABY
KTOŚ ZŁAPAŁ CIEBIE ZA WŁOSY I DOPROWADZIŁ
CIEBIE POD TO DRZEWO KTÓRE WYBRAŁ TWÓJ
DZIADEK ABY SIĘ POWIESIĆ. A JAK ŚWIADKAMI
BĘDĄ TWOJE DZIECI TO Z NIMI ZROBI TO SAMO.
A NAGŁÓWKI W GAZECIE BĘDĄ PIĘKNE „POWIESIŁA
SWOJE DZIECI I SIEBIE NA DRZEWIE KTÓRE
WYBRAŁ SOBIE DZIADEK”. JAK SIĘ TWÓJ DZIADEK
POWIESIŁ TO DLA SĄSIADÓW BYŁ NAJPIĘKNIEJSZY
DZIEŃ W ŻYCIU. DRZEWO SKUTECZNIE WYLECZYŁO
JEGO GLUPIZNĘ I TWOJĄ TEŻ WYLECZY. ZAPEWNIAM
CIEBIE ŻE GLUPKÓW NIE BRAKUJE I ZROBIĄ TO ZA
PARĘ ZŁOTYCH. A ZA TO CO ZROBIŁAŚ TO KARĘ I TAK
PONIESIESZ. 'SALWE REGINA'.

Przepraszam 7.05.2012

Ryc. 8. Idealnie prosty kształt lewego marginesu odwzorowany przez oskarżonego z wydrukowanego wzorca; w próbce porównawczej zwraca uwagę zachowanie tej samej formy znaków interpunkcyjnych (w połowie tekstu cudzysłów, w ostatnim wierszu – apostrof)

Fig. 8. Perfectly straight shape of the left margin reproduced by the defendant from a printed model. In the reference specimen, the same form of punctuation is emphasised (quotation mark in the middle of the text, apostrophe in the last line)

żony praktycznie w ogóle nie potrafi pisać ze słuchu, to umie z dużą dokładnością przenieść na papier widziane obrazy. Jeśli takim „obrazem” jest pismo, oskarżony potrafi odzwierciedlić większość jego cech

although the defendant is practically unable to write from listening at all, he is able to transfer the images he sees in the paper with great accuracy. If writing is such an “image”, the defendant is able to reflect most

graficznych i pozagraficznych, w tym kształt znaków (odróżniając cudzysłowy i apostrofy), ortografię, interpunkcję, a nawet topografię – cechę zwykle pomijaną nawet przez fałszerzy, którzy są przecież zainteresowani możliwie jak najdokładniejszym naśladowaniem cudzego pisma. Co ciekawe, pewne cechy topograficzne były przez oskarżonego naśladowane niezależnie od tego, czy były w jakiś sposób charakterystyczne czy nie (ryc. 8).

Jak się zatem okazało w wyniku drugiej ekspertyzy, przyczyną występowania w anonimowym liście licznych charakterystycznych cech wspólnych z próbkami porównawczymi nie było nakreślenie ich przez tę samą osobę, lecz szczególny zbieg okoliczności: nieprawidłowe pobranie próbek w postępowaniu przygotowawczym (pokazanie wzorca i polecenie jego przepisania zamiast podyktowania tekstu) połączone z nadzwyczajnymi zdolnościami naśladowczymi późniejszego oskarżonego. W normalnych warunkach nieprawidłowy sposób pobrania materiału porównawczego zapewne nie wywołałby konsekwencji w postaci błędnej opinii, ponieważ ktoś, kto rzeczywiście nakreślił kwestionowany anonim, przypuszczalnie podejmowałby starania, aby pobierane od niego próbki jak najbardziej się od listu różniły, a osoby niemające z listem nic wspólnego posługiwałyby się swoim zwykłym charakterem pisma. To, że w omawianej sprawie oskarżony starał się odwzorować przedłożony mu list anonimowy możliwie jak najdokładniej, choć niezgodne z logiką, staje się wytłumaczalne, gdy weźmie się pod uwagę bardzo niski poziom jego umiejętności pisarskich. Spowodował on, że odwzorowanie obrazka, jakim był okazany tekst, było dla oskarżonego zadaniem dużo łatwiejszym, niż pisanie pod dyktando. Nieprawidłowy sposób pobrania pierwotnych próbek porównawczych w połączeniu z brakiem próbek bezwplywowych uniemożliwił stwierdzenie w toku pierwszej ekspertyzy, że – paradoksalnie – rzeczywiste umiejętności pisarskie oskarżonego, zarówno w zakresie warstwy graficznej, jak i językowej, są znacznie niższe niżby to wynikało z dostarczonego materiału porównawczego.

Wnioski

Materiał porównawczy dostarczany przez zleceńodawców do ekspertyz pismoznawczych często odbiega od wymogów. Praktyka ta jest akceptowana

of his graphic and extra-graphic features, including the shape of characters (distinguishing between inverted commas and apostrophes), spelling, punctuation, and even topography – a feature usually overlooked even by forgers, who are, after all, interested in imitating someone else's writing as accurately as possible. Interestingly, certain topographic features were imitated by the defendant regardless of whether they were somehow characteristic or not (Fig. 8).

The second examination revealed that the reason for the occurrence of numerous characteristic features in the anonymous letter that were in common with the reference specimens was not that they were wrote by the same person but it was a consequence of particular coincidence: incorrect collection of specimens in the preparatory proceedings (presentation of model text and ordering a person to transcribe it instead of dictating the text) combined with the extraordinary imitative abilities of the person later determined as the defendant. Under normal circumstances, the incorrect manner of collecting reference material would probably not result in a misconception because someone who actually wrote the questioned anonymous letter would probably try to make the specimens collected from him as different as possible from the letter and the persons who had nothing to do with the letter would use their usual "handwriting". The fact that in this case the defendant tried to reproduce the anonymous letter submitted to him as accurately as possible, in a manner non-compliant with logic though, becomes understandable when one takes into account his very low level of writing skills. It made it much easier for the defendant to reproduce the image of the text presented to him than writing under dictation. The incorrect manner in which the initial reference specimens were collected in connection with the absence of the collected writing specimens made it impossible to determine in the first expert opinion that, paradoxically, the actual writing skills of the defendant in the scope of both graphic and language were much lower than it would have resulted from the provided reference material.

Conclusions

The reference material provided by the clients for handwriting expert opinion often deviates from the requirements. This practice is accepted by experts

przez biegłych, którzy wnioskuje o uzupełnienie materiału porównawczego głównie w przypadkach, które uznają za szczególnie trudne lub gdy niedostatki materiału porównawczego są tak znaczące, że nie pozwalają na wydanie przydatnej procesowo opinii. Nietypowe okoliczności sprawy mogą jednak uniemożliwić biegłemu ustalenie, że dany przypadek należy do „szczególnie trudnych” i że przeciętny, standardowy materiał porównawczy nie wystarczy do jego rozstrzygnięcia – a przez to doprowadzić do błędu w opinii. Organy procesowe i sami biegli powinni zatem przestrzegać wszystkich zaleceń co do ilości, jakości i sposobu uzyskiwania materiału porównawczego nie tylko w sprawach, w których wyraźnie widać taką potrzebę, lecz także takich, które pozornie tego nie wymagają.

Autorka deklaruje brak konfliktu interesów.

who request the supplementing of the reference material mainly in cases they find particularly difficult or when the shortcomings of the reference material are so significant that they do not allow for giving an opinion useful for the purpose of the proceedings. However, the atypical circumstances of the case can make it impossible for the expert to determine that the case is “particularly difficult” and that the average standard reference material is not sufficient to resolve it and thus they can lead to an error of opinion. The judicial authorities and the experts themselves should therefore follow all recommendations regarding the quantity, quality and method of obtaining reference material not only in cases where there is a clear need to do so but also in cases where there is apparently no need to do so.

The author declares no conflict of interest.

Piśmiennictwo

References

1. Kała M, Wilk D, Wójcikiewicz J (red.). Ekspertyza sądowa. Zagadnienia wybrane. Wolters Kluwer, Warszawa 2017.
2. Koppenhaver KM. Forensic Document Examination. Humana Press, Totowa 2007.
3. Goc M, Moszczyński J. Ślady kryminalistyczne. Ujawnianie, zabezpieczanie, wykorzystanie. Difin, Warszawa 2007.
4. Morris R. Forensic Handwriting Identification. Academic Press, San Diego-London 2000.
5. Huber R, Headrick AM. Handwriting Identification: Facts and Fundamentals. CRC Press, New York 1999.
6. Ellen D. The Scientific Examination of Documents. Taylor & Francis, London 1997.
7. Hilton O. Scientific Examination of Questioned Documents. CRC Press, Boca Raton-London-New York, Washington 1993.
8. Moszczyński J. Subiektywizm w badaniach kryminalistycznych. Przyczyny i zakres stosowania subiektywnych ocen w wybranych metodach identyfikacji człowieka, Wydawnictwo UWM, Olsztyn 2011.
9. Mathyer J. The Expert Examination of Signatures. Journal of Criminal Law and Criminology 1961; 52: 122-133.
10. Słownik Terminów Pismoznawczych – Aneks. <http://prawouam-stp.home.amu.edu.pl> (dostęp: 24.05.2020).
11. Feluś A. Z zagadnień językoznawstwa kryminalistycznego. Wyd. WSPiA, Poznań 2011.
12. Feluś A. Z zagadnień roli języka w ekspertyzie pisma. Arch Med Sąd Kryminol 1975; 3: 273-276.
13. Harrison WR. Suspect Documents. Their Scientific Examination. Nelson-Hall Publishers, Chicago 1981 (reprint z 1958 r.).
14. Matuszewski Sz. Wnioskowanie o niejednorodności próbek pisma. W: Rozprawy z Jałowcowej Góry, Materiały III Zjazdu Katedr Kryminalistyki. Wójcikiewicz J (red.). Wyd. Instytutu Ekspertyz Sądowych, Kraków 2004; 203-209.

Adres do korespondencji

Anna Koziczak
Instytut Prawa i Ekonomii
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego
Pl. Weyssenhoffa 11
85-072 Bydgoszcz
e-mail: koziczak@ukw.edu.pl

Address for correspondence

Anna Koziczak
Institute of Law and Economy
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego
Pl. Weyssenhoffa 11
85-072 Bydgoszcz
e-mail: koziczak@ukw.edu.pl

Nadesłano: 20.05.2020

Zaakceptowano: 01.06.2020

Submitted: 20.05.2020

Accepted: 01.06.2020

